

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

Budai Eleonóra

Pécs

2007

**Pécsi Tudományegyetem
Közgazdaságtudományi Kar
Gazdálkodástani Doktori Iskola**

**Témavezető: Dr. Bélyácz Iván
akadémikus, egyetemi tanár**

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

**A számviteli rendszer helye és szerepe
változó világunkban**

Készítette: Budai Eleonóra

2007.

Jelzet	Cím	Oldalszám
	Bevezetés	1.
I. rész	A számvitel értelmezése a szakirodalom tükrében	4.
1.	A számvitel története	4.
2.	A könyvviteltől a számvitelig – a számvitel fogalmának értelmezése	16.
2.1.	A könyvvitel értelmezése	17.
2.2.	A számvitel definiálása	18.
2.3.	A számvitel részterületei	20.
2.4.	A számvitel rendszerként történő megközelítése	27.
2.4.1.	A számvitel mint vállalaton belüli rendszer	28.
2.4.2.	A számvitel mint komplex rendszer	37.
2.5.	A számvitel tudományos megközelítése	39.
2.5.1.	Tudomány-e a számvitel?	40.
2.5.2.	A számvitel és a többi tudományterület viszonya	44.
2.5.3.	A számvitel tudományos kutatása	50.
2.5.4.	A számvitel tudományos kutatása során alkalmazott módszerek	53.
2.5.5.	A számviteli kutatási tér modellek	57.
2.5.6.	A számviteli kutatás eredményeinek hasznosulása	62.
2.6.	Összegzés	63.
II. rész	Fogalomhasználat, kutatás módszertan, hipotézisek	64.
1.	A disszertáció fogalmi keretrendszere, szemlélete	64.
2.	A kutatás célja	69.
3.	A kutatási kérdések	70.
4.	A disszertáció hipotézisei	71.
5.	A kutatás módszertana	77.
III. rész	A hipotézisek igazolása érdekében végzett kutatómunka eredményeinek összefoglalása	80.
1.	A komplex számviteli rendszer környezeti folyamatainak azonosítása	80.
1.1.	A globalizáció	83.
1.2.	Az információs technológia fejlődése	85.
1.3.	Új típusú termékek és szolgáltatások	87.
1.4.	A számvitel szabályozása	90.
1.5.	A környezeti folyamatok gazdaságban azonosítható következményei	94.
1.5.1.	A szolgáltatási szektor bővülése	94.
1.5.2.	A humán tőke szerepének növekedése, tudásintenzív vállalkozások	97.
1.5.3.	Az immateriális javak súlyának növekedése	99.
1.6.	Folyamatok és változások rendszerezése	101.
2.	A komplex számviteli rendszer elemeiben tapasztalható változások	103.
2.1.	A számviteli szabályozás harmonizációja	103.
2.2.	A számviteli kutatás irányának módosulásai	106.
2.3.	A számvitel oktatásának változása	108.
2.4.	A számvitel gyakorlatának alakulása	109.
2.5.	A számvitel komplex rendszerében történt változások összefoglalása	110.
3.	A komplex számviteli rendszer modellje	111.
4.	A számviteli információs rendszerben azonosítható változások	116.
4.1.	A vállalatoknál tapasztalható változások, melyek hatást gyakoroltak a számviteli információs rendszerre	116.
4.1.1.	A tevékenységirányítás információs igényének változása	116.
4.1.2.	A controlling, mint funkcionális terület megjelenése	120.

Jelzet	Cím	Oldalszám
4.1.3.	Az információ technológia alkalmazásának hatásai	123.
4.2.	Számviteli információs rendszerben azonosítható változások	124.
4.2.1.	Az információ technológia alkalmazásának hatása	124.
4.2.2.	Az új eszközök számviteli tevékenységben történő alkalmazása	125.
4.2.3.	Az új eszközök helye a vagyonstruktúrában	128.
4.2.4.	Tudásalapú vállalkozások hatása	129.
4.2.5.	Az immateriális javak súlyának növekedéséből eredő változások	130.
4.2.6.	A szolgáltatási szektor bővülésének hatása	135.
4.2.7.	A tevékenységirányítás információ igényváltozásának hatása	139.
5.	A számviteli információs rendszer elemeinek változása	142.
5.1.	A számvitel vállalati szabályozásában azonosítható változások	143.
5.2.	A számviteli tevékenységek körének változása	144.
5.3.	A szakma preferenciájának vizsgálata	148.
5.4.	A számviteli vezetőkkel és controlling vezetőkkel szembeni elvárások	155.
5.4.1.	Főkönyvelők/gazdasági vezetők álláshirdetéseinek főkomponens elemzése	157.
5.4.2.	Főkönyvelő/gazdasági vezető és controlling vezetői álláshirdetések összehasonlító elemzése	158.
5.4.3.	Álláshirdetések elemzése klaszterezéssel	164.
5.4.4.	Típuskeresés	169.
5.4.4.1.	Főkönyvelői/gazdasági vezetői álláshirdetések klaszter elemzése	170.
5.4.4.2.	A controlling vezetői álláshirdetések klaszter elemzése	172.
6.	A számviteli információs rendszerben bekövetkezett változások és a környezeti hatások összerendelése	174.
6.1.	Hatótényező-következmény mátrix	174.
6.2.	A számviteli információkban bekövetkező változások összefoglalása	175.
6.3.	Javaslattétel a számviteli információs rendszer kutatási tér modelljének kibővítésére	178.
IV. rész	Konklúzió - szintézis	183.
	Irodalomjegyzék	188.
	Mellékletek	

Mellékletek jegyzéke

Száma	Címe
I.	Összegyűjtött számviteli definíciók
II.	Számviteli modellek
III.	Magyarázat a számviteli szabályozás alapján kialakított csoportosításhoz
IV.	Fejlett nyugati országok csoportosítása számvitelük alapján
V.	A számvitel szabályozása Magyarországon
VI.	A vezetők döntési helyzetei a magyar számviteli rendszerben
VII.	A vállalati adatbázis váza
VIII.	Vállalatokkal kapcsolatos megoszlási adatok 1997-1999, 2005-2006.
IX.	Keresztábrák, vállalkozások elemzéséhez 1997-1999, 2005-2006.
X.	A Számvitel és Könyvvizsgálat cikkeinek elemzési táblája
XI.	Álláshirdetések elemzésének táblái
XII.	A főkönyvelői álláshirdetéseket jellemző főkomponensek tartalma
XIII.	Klaszterezésbe bevont változók

Ábrák jegyzéke

Száma	Címe	Oldalszám
1.	Számlaelméletek	12.
2.	Mérlegelméletek	14.
3.	A számvitel részei a „történeti” felfogás szerint	22.
4.	A számvitel részterületei a „hagyományos” felfogás szerint	23.
5.	A számvitel részterületei a „nyugati” felfogás szerint	25.
6.	A számvitel részterületei a „módosított nyugati” felfogás szerint	26.
7.	A számviteli információs rendszer kapcsolatainak szemléltetése	30.
8.	Az információk csoportosítása	34.
9.	A gazdasági folyamat egyszerűsített modellje	34.
10.	A számviteli információ általános áramlása	36.
11.	Összefoglaló ábra a közgazdaságtani és számviteli kategóriák összefüggéséről	45.
12.	A számviteli kutatási módszerek besorolása	56.
13.	A stratégiai összerendelés modell	58.
14.	Értelmező háromszög	59.
15.	„Kutatási Piramis”	59.
16.	A számvitel értéklánca	60.
17.	A számviteli kutatások eredményének hasznosulása a vezetői számvitel területén	62.
18.	Környezeti szintek és a számvitel értelmezésének összefüggés mátrixa	66.
19.	Intézmények, szervezetek a komplex számviteli rendszerben	68.
20.	A számviteli információs rendszerek kezdeti kontingencialista modellje	78.
21.	A globalizáció hatásai	85.
22.	A számviteli szabályozás és a számviteli eszkörendszer összefüggése	94.
23.	A változások folyamata a társadalmi-gazdasági környezetben	102.
24.	A számviteli szabályozás felépítése Magyarországon	105.
25.	A komplex számviteli rendszer modellje 1	114.
26.	A komplex számviteli rendszer modellje 2	115.
27.	A vezetői döntéshozatal hierarchikus és tevékenységi területek szerint	119.

28.	Controlling koncepció	122.
29.	Az információs technológia hatása	123.
30.	A vállalatok átalakuló tőkeszerkezete	134.
31.	Összefüggések a döntések és a számviteli adatok között	139.
32.	A számviteli információs modellek összevetése	176.
33.	Számviteli információs rendszer kutatási tér modellje	180.

Táblázatok jegyzéke

Száma	Címe	Oldalszám
1.	A számvitel definíciója (Az elemzés összehasonlító táblázata)	19.
2.	A pénzügyi és vezetői számvitel összehasonlítása	24.
3.	A számviteli információk alapvető eltérései	37.
4.	A közgazdaságtan és a gazdálkodástan közötti különbségek	42.
5.	A számvitel és a diszciplínák kapcsolata	50.
6.	A számviteli kutatások besorolása	51.
7.	A számviteli kutatások irányvonala Magyarországon a publikációk alapján	53.
8.	A környezet változékonyságának növekedése	81.
9.	Régi és új iparágak összevetése	86.
10.	A hagyományos és az elektronikus piacterek összehasonlítása	87.
11.	A környezeti változások és hatásai	101.
12.	A komplex számviteli rendszer elemeiben azonosítható változások	110.
13.	Az információ technológiai beruházási döntéseknél érvényesülő prioritások	126.
14.	Az egyes szektorok hozzájárulásának %-os mértéke a GDP-hez	135.
15.	A tevékenységek dominanciája az egyes területeken	145.
16.	Elemzési tevékenység előfordulása (%-ban)	146.
17.	A vezetői számvitel elhelyezkedése a vállalati struktúrában	146.
18.	A vezetői számvitel, valamint a controlling helye és a többi jellemző közötti kapcsolat	148.
19.	A pénzügyi és vezetői számvittel foglalkozó cikkek száma és a vezetői számviteles cikkek részaránya	150.
20.	A „hagyományos” számviteli területek gyakorisági rangsora 1993-2003.	153.
21.	Képzettséggel, tudással kapcsolatos elvárások az adott típusban vizsgált összes hirdetés %-ában	159.
22.	Számítógépkezelői ismerettel kapcsolatos elvárások típusonként az összes hirdetés %-ában	160.
23.	Elvart program ismerete típusonként az összes hirdetés %-ában	161.
24.	Ismeretekkel kapcsolatos elvárások típusonként az összes hirdetés %-ában	161.
25.	Összefoglaló tábla a képzettség és tudás elvárásának változásáról	162.
26.	Tevékenység elvárás 2004-2007-ben az összes hirdetés %-ában	163.
27.	Klaszter középpontok két klaszter esetén	165.
28.	1.Összefoglaló tábla az összes jellemző alapján feltételezett és a tényleges klaszterek elemeiről	165.
29.	2.Összefoglaló tábla az összes jellemző alapján feltételezett és a tényleges klaszterek elemeiről	166.
30.	Klaszterközponatok a tulajdonságok alapján történő klaszterezéssel	166.

Száma	Címe	Oldalszám
31.	3.Összefoglaló tábla az összes jellemző alapján feltételezett és a tényleges klaszterek elemeiről	166.
32.	Klaszterközpontok a tulajdonságok alapján történő klaszterezésnél	167.
33.	4.Összefoglaló tábla az összes jellemző alapján feltételezett és a tényleges klaszterek elemeiről	167.
34.	Klaszterközpontok a tulajdonságok alapján történő klaszterezésnél	168.
35.	5.Összefoglaló tábla az összes jellemző alapján feltételezett és a tényleges klaszterek elemeiről	168.
36.	Klaszterközpontok a készségek alapján történő klaszterezésnél	168.
37.	6.Összefoglaló tábla az összes jellemző alapján feltételezett és a tényleges klaszterek elemeiről	169.
38.	Klaszterközpontok a tevékenységek, feladatok alapján történő klaszterezésnél	169.
39.	A számviteli információs rendszer változásai és a környezeti hatótényezők összerendelése	174.
40.	A számviteli információk jellemző tulajdonságai	175.
41.	A számviteli információkban azonosított változások	177.